BIBLIOTEKA
Zakł. Nar. im. Ossolińskich
XVII 1,083

WZOR RZECZYPOSPOLITEY RZĄDNEY:

Do Ciala czlowieczego przystosowany, krotko spisany.

Przez X. IANA IANVSZOWSKIEGO,
Archidiakoná Sądeckiego.

INSTYTUT OSSOLIŃSKIEGO

6.271

W KRAKOWIE,
W Drukárniey Mikołáiá Lobá / Roku Páńskiego / 1613.

Oddánie.

IAko wiele przez zacność, stározytność, rodowitość domu y fámiliey wielkiey: przez zasługi, prace, koszty; męstwem, radą, dzielnością, w wielu potrzebách Koronnych, Krolom Panom swym, y Rzeczypospolitey wszytkiey, publicè y priuatim, dobrze, szczęśliwie, y z wieczną sławą oświádczonych Przodkow: Ták niemniey przez własne, wrodzone, á tychże przodkow záwzięte Cnoty: przez mądrość, rozsądek, baczenie: przez státek, śiłę, serce meleklíwe: przez bogoboyność, ludzkość, skłonność ku kázdemu: przez obyczáie Páńskie, wszystkim miłe, zadnemu nie przykre: Jeo M. P. Báltázárowi Prostyńskiemu z Prostyniey: ná Bábicy y Procbney Dziedzicowi: Krolá J. M. Dworzáninowi, &c. Pánu y Dobredzieiowi swemu: X. Jan Jánuszowski, Archidiákon Sądecki, te pracą swoię máłą, kwáśionym piorem, w domu własnym J. M. pisaną: Wzor Rzeczypospolitey rządney, iáko czás y potrzeby z sobą niosą, do Ciáłá człowieczego mysticè przystosowány, widzieć, gdzie ktory członek w ktorym rzędzie, co, y iáko wiele sobie kázdy przywłaszczyć może, y co zá powinność ktorego; znák powolności swych Káptáńskich, y wiecznego Bogomodlctwá swego, zá ochotne, miłe, y wdzięczne w domu przyięcie, chętliwie dáie, oddáie, y ná wieczną pámięć dáruie. W Procbney, Dzień Trzech Krolow. 1613.

XVII - 1083 - III

WZOR RZECZYPOSPOLITEY RZĄDNEY, Do ciala czlowiecze° przyſtoſowany, krotko ſpiſany.

Kroleſtwo, ma Głowę, ma Ciáło.
Głową ieſt Krol, Ciáłem Kroleſtwo wſzytko.

Kroleſtwo bowiem bez Krolá Kroleſtwem być nie może. A iáko Głowá ieſt nád Ciáłem wyżſza / ták y Krol ma zwierzchność nad Kroleſtwem ſwoim: Kroleſtwo záśie powinno mu deferowáć / iáko ciáło głowie. Nie głowá przećie Ciáłem / áni Ciáło głowa / ále oboie weſpoł: á gdzie oboie zdrowych / tám y członki wſzytkie zdrowe. káżde z tych iednák ma ſwe wlaſnośći / ma ſwe powinnośći / ktoremi iedno drugiego rátuie / dźwiga / y rowno ſie ponoſza / ſeruatis ſeruandis.

Głowá ma w ſobie Rozum, ma Wolą, ma Pámięć wewnętrznie: Oczy, ięzyk, vſzy, zewnętrznie.

Rozum / ktory ieſt Pánem wſzytkiego / ieſt Rádá

zdrowa/ od Bogá y náuki pochodzaca/ mądra/ rozsądna/ nieskwapliwa/ wierna y státeczna/ y táka ktoraby sie pryuaćie żadney vwodzić nie dáłá. Táka bowiem/ iáko Euripides vdáie/ wiecey/ niż nawietsze woysko/ przemoc może. Rozum bowiem wietszy niż siłá. A zátym też Cáłość Rzeczypospolitey/ iesli dobry: vpadek/ iesli zły.

Wola/ iest chćieć y życzyć sobie y wszystkiey Rzeczypospolitey/ Zgode/ Miłość/ y Pokoy: Nád zgode bowiem/ iáko Agesilaus v Plutarchá powiáda/ broń ćięższa/ ná nieprzyiaćielá Koronnego być nie może: Miłość zás spolna bez broni chodzi/ á we zbroi lega: A pokoy żołnierzá w domu niepotrzebuie. Y pewnieysze to/ niż włośći wielkie posiádáć. Oświádczenie zás tey życzliwośći y chcenia/ iest łáská Páńska/ iest Dátek/ ábo vpewnienie/ Potym ziszczenie. Niezrázu bowiem záwsze Dátek być może. Z czásem zá occásią być może. A to wiąże sercá poddánych/ y czyni ie ochocze do wszystkiego/ czyni y życzliwe. Gdzie tego sprzężáiu niemás/ tám niepodobna przewieźdź iednemu wszystkiego.

Pamięć/ iest Wiádomość spraw wszytkich/ domowych y postronnych/ dawnieyszych y pobliższych. Dobrym pożyteczna/ złym szkodliwa. Bo co sie w pámięć wryie/ sáma śmierćią ledwie wybiie. A iest by zwierćiádło iákie/ w ktorym wszytko widzieć może co vprzedziło/ co nástępuie/ y iáko czemu zábiegáć.

Zbyt

Zbyt potrzebna: Bo iest Mistrzynia wszytkiego: y nie ták prędko dáć sie może oszukáć. Y tych trzech skárbnic Głowá mieć w sobie potrzebuie: Te iesli wewnętrznie dobrze vsádzone / łácno iuż y Ciáło y Członki mogą być dobrze rządzone.

Ale ponieważ przy teyże głowie są y drugie członki zewnętrzne/ bez ktorych głowá być nie może: Przetoż sie y tym przypátrzyć nie wádzi.

Oczy/ ktoremi vpátrowáć trzebá wszytko Ciáło/ wszytkie członki / wszytko zdrowie/ cáłość/ ozdobe/ potrzeby/ y niebespieczeństwá iego/ iest Senat Duchowny y świetcki. Ten według wyroku Páńskiego/ iesli wszytek iest sczery/prosty/ iásny/pewnie Ciáło wszytko iemu bedzie podobne. Z tych oczu pozbyć iednego / ábo go zániedbáć / drugie pewnie szwánkowáć łácno bedzie / á zátym vpadek. Trzećiego też oká nád zwyczay przydáwáć/ przyrodzenie nie znieśie: y iużby to było monstrum. Dwiemá głowie pátrzáć trzebá/ bo tak bieg od Bogá idzie. A w głowie nie wćiele są posádzone: bo Rozum nimi pátrzy/ á one rozsadzáią / y łekże w rzeczách czynią.

Zrzenicá tych oczu/ iest stan Rycerski Szláchecki. Zrzenice kto obrázi / oko nákázi: Bez źrzenice bowiem oko być nie może. Z sobą vpátruią wszytko/ y vpátrowáć máią: bo z czásem z tegoż Rycerskiego stanu/ Senatorskie stolki zásiadáią. A im źrzenicá ostrzeyszy wzrok miewa / tym oko lepiey vpátruie

wszytko. Gdzie zás ktore bielmem namr[illegible]yſkym záydzie/ tám wzrok wszyſtek ſłábieie/ głowá y ćiáło ſzwánkuie. Nie dármo oká y źrzenice bárzo pilnowáć każą ludzie mądrzy/ każe y rzecz ſámá: członek to bowiem ſubtelny/ ze wszyſtkich napotrzebnieyſzy/ á ládá proſzek záwádzi. Vleczyć go zásie bárzo trudno/ y to z wielką boleśćią y vrázą Ciáłá wszytkiego y Głowy. Strzedz tedy oká y źrzenice pilno trzebá: iáko ſkárbu nawietſzego: Bo czego ſámo doyźrzy/ pewnieyſze/ niż tyśiąc vſzu ábo iezykow.

Język/ iáko miedzy Członkámi rzecz zbytnie żywa/ wolą/ myśl/ ſerce/ rozum Páńſki/ lub do zgody/ do rządow/ do pokoiu/ do ſpráwiedliwośći/ lub do inſzych potrzeb Koronnych domowych ábo poſtronnych/ z vſt Páńſkich/ by z ſkárbnice iákiey/ wykłáda/ roſkázuie/ ábo prośi/ y według czáſu y oſob reſponſá dáie/ ſą Dignitárſtwá/ Pieczetárſtwá/ Vrzedmcy Koronni y Dworſcy/ ográniczeni opłotkámi kośćiánemi/ Wiára y przyśiegą/ iáko drudzy Senatorowie/ przeſtrzegáć/ áby nic z obrázą Máieſtatu głowy zwierzchniey/ nic z vbliżeniem/ áni z vymą ćiáłá y członkow głowie podległych/ y praw ich/ z tey y z owey ſtrony nie było. Członek zbyt potrzebny/ y táki/ bez ktorego/ áni głowá/ áni ćiáło/ áni żadne członki obyść ſię nie mogą. A gdzie ten dobry/ wymowny/ gładki/ ſpráwny/ oſtrożny/ vważny/ mądry/ godny/ tám wſzyſtkim błogo. Ináczej [illegible]dow bárzo wiele.

Vszy/ktoremi Głowá y Ciáło wszytko słucha/ y słuchác ma/są Sekretárstwá/Referendárstwá/Poselstwá: Jedne do spraw/ skarg/ potrzeb domowych; drugie do postronnych: Czuyne/ otwárte/ wszytkim skłonne/ y ćierpliwe. Ná tym bowiem wiele głowie y ćiáłu należy. Czytamy o Tráianie Cesárzu/ że tym sobie miłość v poddánych/ á sławę v postronnych ziednał áż do tad/ że z koniá ná drodze zsiádał/ vkrzywdzonych skárgi słucháiąc y sądząc. Gdzie bowiem do Páná drzwi otwárte vkrzywdzonym/ tám v poddánych sercá niezáwárte Pánu. Gdzie też vszy ná wszytkie strony czuyne: tám się przygod wiele vstrzedz może. A to iest ile do Głowy.

Táż Głowá, bez Ciáłá być nie może.
Ciáło tey Głowy, iest Rzeczposp. wszytká.
W tey Rzeczypospolitey są Rámioná, są Ręce, Nogi, żyły, krew, żołądek, włosy, duszá, serce, kośći.

Rámioná tego Ciáłá/ ktore ná sobie ponoszą ćiężary głowy swoiey/ są Stárostwá pográniczne/ Sądy Ziemskie/Podkomorskie/Commissárskie/ y Trybunały Koronne: nie bez głowy przećie/ do ktorey w pewnych spráwách/ lub z Trybunału odesłáne/ lub z drugich subseliy wolne każdemu odevorem ábo ná Seym: Zdánie bowiem

głowy

głowy zwierzchniey zá práwo vchodzi: A lub tey ábo owey stronie ćiężkie ábo lekkie / ná tym przestáć muśi. Przy głowie bowiem Rozum/Oczy/Vszy.

Ręce tych Rámion dwoie: Jedná/Spráwiedliwość y Exequutia. Zdrowie bowiem y Cáłość Rzeczypospolitey tego potrzebuie/ áby zli karánie odnośili/ dobrzy miłość y nagrodę. Druga / Obroná dla gránic Koronnych ná Seymie vchwalona/ Hetmáni y żołnierze / ktorzy Wrot Rzeczyposp: czuynie/ pilnowáć/ á zdrowia/ cáłośći/ y iey pokoiu/ pilnie strzedz máią: Militi enim, iáko Attilius Consul swoim powiedział/ non cum patria, sed pro patria pugnandum est. Y potrzebá / áby te dwie ręce potężne y mocne były: nie bez rámieniá przećie / nie bez głowy: Kiedy bowiem rámioná zdrowe/ á tym więcey głowá; łácno reká náwatlona y chora vleczona być może / ile gdzie się Ciáło wszytko przyłoży do tego. Ale gdzie rámioná zwatleią/ gdzież ręce władáć máią? A zátym/ gdzież Głowá y Ciáło wszytko szwánkowáć nie musi? Te zás/ kto potym vleczy? Wczás rzeczom niebespiecznym zábiegáć ludzie mądrzy rádzą: á mowić nie każą / non putaram. Bo podczás y reká ręce nie zfolgnie/ kiedy się vnieśie.

Nogi tego Ciáłá y głowy/ ktoremi chodzą y stoią / iest Zgodá y Miłość. Jedná Głowy sámey ku Stanom / y zás wzaiemna Stanow ku Głowie: Druga miedzy stany spolna: Gdzie bowiem stany

miedzy

miedzy sobą niestworne / pewnie Rzeczypospolitey Ciału y Głowie chrámáć. Gdzie zás Głowy / Ciáło y członki nie miłuią / Stany Krolá / & econtra, tám iuż Máiestat ßwánkuie / Rzeczpospolita skrzypi / á poddáni by piiáni chodzą. Correlatiua te rzeczy sobie być máią. A iáko Bogá / ták Krolá miłowáć y bać sie wßystkim trzebá. Zgodá też miedzy wßystkiemi w iednym Ciele członkow wßytkich być ma: ták bowiem káżde ćiáło długo chodzi / y trwáłość bierze. Tych dwu rzeczy gdzie niemáß / nádzieie dobrey máło.

Zyły tego Ciałá y głowy / są Vniæ y ziednoczenia Prouinciy / Xiestw / Páństw / ziem Koronie podległych / ktoremi by ogniwámi Krolestwo wßytko spináne bywa. Jedná bowiem ziemiá Krolestwá nie czyni. Są przytym wßytkie zamki / twierdze / dostátki y potrzeby woienne: Wiec y pacta conuenta, przymierza / pokoie / vgody z Pány postronnemi / ktore y Głowe / y Ciáło / y członki wßytkie mocno krzepią. A im wiecey żył tákich / tym ćiáło wßytko y głowá potężnieyßa / śilnieyßa / y nieprzyiaćielowi stráßnieyßa. Im mniey / tym prędzey náłup y rzeź podána.

Krew / ktora sie po tych żyłách przodkiem głownych / potym Ciáłá wßytkie° rozchodzi: Jest wdzięcność prac / czuynośći / obmyślawánia / stáránia / y sobie niefolgowánia Máiestatu Krolewskiego: iest

Wárunek

Wárunek obrázy dostoieństwá iego: Jest záchowánie w cáłośći praw/przywileiow/wolnośći Koronnych/ vmow/ pakt/ pokoiow postronnych bez náruszenia. Jest nagroda zasłużonym/ zapłata y wdzięcność posług. A zátym wierność cála/poddáństwo życzliwe/ posłuszeństwo ochotne/ y pokoy domowy.

Zołądek tego Ciáłá y głowy/ są wszystkie Krolewskie y Koronne dochody/ publiczne y prywatne/ ták stołowi Krolewskiemu/ táko y potrzebom Koronnym należące: Podátki/ Żupy/ Ciá/ Oekonomiæ/ Pobory/ y insze práwem opisáne: á przytym y chłopkowie poddáni/ ktorzy iáko pszczoły do vlá/ wszystke żywność głowie/ ćiáłu/ członkom/ według potrzeby gotuią/ y dodawáią. Tego gdzieby nie było/ życby wszytko nie mogło.

Włosy/ są Miástá Koronne/ ich dostátki/ ich bogáctwá/ ich ozdoby: ktoremi Koroná wszytká ozdobe bierze/ y gdzieby potrzebá gwałtowna przypádłá/ prędki rátunek od nich mieć może: może też mieć y receptaculum pewne przed nieprzyiáćielem/ gdzieby gwałt. O te kto niedba/ Rzeczpospolitą nie miłuie.

Duszá tego Ciáłá y głowy/ są Seymy/ Práwá/ Státutá/ Constitucye/ Vstáwy Koronne/ ktoremi wszyscy viuimus, mouemur, & sumus. Jednáko bowiem od wszytkiego ćiáłá/ głowy y członkow zgodnie stánowione bywáią/ od wszytkich też zgodnie chowáne być máią. Gwałćić y łamáć ktore z tych

authori-

authoritate priuata, iest gwałćić y łamáć głowe/ ćiá= 70
ło y członki własne/ áby wszytko martwiáło. Rzá=
dne iednák/y exequowáne być máią. Gdzie bowiem
tego niemáſz/ tám boiázni niemáſz.

Serce/ ktorym sam Pan Bog rzadzi/ iest wiárá
ku Bogu y Kosćiołowi iego. Znieśie kto wiáre/ pe=
wnie Krolá w Tyrannią/ Korone w niewolą przed=
ko wpráwi.

Kośći/ ktore są przybytkiem Duchá ś. są Sákrá=
mentá ś. są mándaty Boże: iest posłuszeństwo Ko=
śćielne: Bez tych bowiem / áni Duszá/ áni Ciáło/
áni Głowá/ áni Członki/ długo żadnym sposobem
stáć dobrze nie może.

A to iest wzor y wyraz krotki Rze. zypospolitey
rzadney: Jeśliże ktora z tych/lub z Głowy nád Ciá=
ło/ lub z Ciáłá nád Głowe wysádzić sie w czym/
ábo z porzadku swego wykroczyćby chćiáłá: pewnie
wszytko postánowienie ćiáłá skázi: skázi Krolá iáko
Głowe: skázi Rzeczpospolitą iáko Ciáło: skázi
członki wszytkie/ bez ktorych ćiáło wszytko być nie
może: náostátek sámo zginać muśi. Rámioná bo=
wiem Głowa nie są/ áni sie nią czynić mogą/ bo od
głowy pochodzą: Rece robić nie máią/ áż im gło=
wá y rámioná pozwolą. Głow też wiecey mieć y
czynić nád iedne nie przystoi/ y być nie może/ bo tego
porzadek potoczny y własny z sobą nie nieśie. Aby
też Oczy vszymá pátrzáć/ Vszy oczymá słyszeć/ Jezyk

temi obiemá gádáć/ ábo nogi/ wſzy/ iezyk mieć miáły/ to rzeczy niepodobne. Káżde z tych ma ſwoie powinnośći od głowy właſne: y zá głową/ y z głową/ y przy głowie wſzyſtkie idą. Porzući kto y zániedba głowy/ ſam śiebie y ćiáłá ſwego zániedba: y táki iuż nie ieſt właſnym członkiem ćiáłá y głowy iedney. Głowá przy Ciele/ Ciáło z Głową/ á członki wſzytkie przy tych obudwu/ cáłego człowieká czynią. Gdzie tych trzech częśći zupełnych/ cáłych/ zdrowych/ weſpoł niemáſz/ nie człowiek właſny/ ále monſtrum być muśi.

Vigilando, agendo, prouidendo quod poſsis,
Paratur è cælo fauor.

INSTITUT

7578

8352

7578
6